

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	2
TIIVISTELMÄ	3
1. JOHDANTO	4
2. RAUHOITUSLUOKITUKSET	4
3. MENETELMÄT	6
4. KOHDELUETTELO	7
4.1. KOHDE 1, GUBBMOSSENIN RAJAMERKKI	7
4.2. KOHTEET 2-3, HÄMEENKYLÄN RAUTAMALMIKAIVOKSET	10
4.3. KOHDE 4, JUUSTENIN PUISTON LOUHOS	18
4.4. KOHDE 5, HELSINGINMÄEN KALKKILOUHOKSET	20
4.5. KOHDE 6, KAKOLANMÄEN KALKKILOUHOS	23
4.6. KOHDE 7, TAVASTBY SKOBBARS	24
5. TULOKSET	29
6. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	30

Liitteet

- Liite 1: Kohteet ja muinaisjäännösalueet
- Liite 2: Skobbarsin kylätontti
- Liite 3: Skobbarsin kylätontti koekuopat
- Liite 4: Skobbarsin koekuopat, profiili- ja tasokartat.
- Liite 5: Dialuettelo
- Liite 6: Mustavalkonegatiiviluettelo

Kannen kuva. Hämeenkylä vuonna 1700. Samuel Brotherus 1700 a.

Arkisto- ja rekisteritiedot

<i>Kunta:</i>	Vantaa
<i>Kylä:</i>	Hämeenkylä
<i>Kohteen laji:</i>	Kyläntontti, kalkkilouhos, rautamalmikaivos ja rajamerkki.
<i>Ajoitus:</i>	Keskiaika-1800-luku.
<i>Peruskartta:</i>	Myyrmäki 2043 01
<i>Tutkimuksen laatu:</i>	Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi Vantaan Hämeenkylään alueella
<i>Tutkimuslaitos:</i>	Museovirasto, Rakennushistorian osasto.
<i>Kenttätyöaika:</i>	29.4.-10.5.2002.
<i>Rahoittaja:</i>	Maa ja Vesi Oy, 7200 euroa.
<i>Tutkimushistoria:</i>	Lehtosalo, Veikko 1962: Helsingin pitäjän kiinteiden muinaisjäännösten inventointiluettelo Härö, Erkki 1984: Espoon Rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Lesell, Kreetta 2000: Vantaan inventointi. RHO 125153: 1-79 RHO 125152-77 Tavastby, Skobbars. koekuoppien profiili- ja tasokartat (liite 4) Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto
<i>Diapositiivit:</i>	
<i>Mustavalkonegatiivit:</i>	
<i>Kartat</i>	
<i>Alkuperäisen raportti</i>	

Tiivistelmä

Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti 28.4.-10.5. 2002 Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventoinnin Vantaan Hämeenkylässä. Tarkoituksena oli selvittää onko Kehä II:n jatkeen suunnittelulla linjauksella historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Lisäksi päämääränä oli määrittää jokaisen löydetyn muinaisjäännöksen osalta jatkotutkimusten tarve.

Ennen inventoinnin kenttätyöosuutta suoritettiin arkisto- ja kirjallisuusselvitys, jolla pyrittiin saamaan esitiedot sekä alueelta jo tunnetuista että alueella mahdollisesti olevista historiallisen ajan kiinteistä muinaisjäännöksistä.

Maastoinventointi aloitettiin tarkastamalla valmistelutyön yhteydessä valikoidut historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Sen jälkeen etsittiin uusia kohteita kävelemällä läpi koko Kehä II:n jatkeen suunniteltu linjaus. Jokainen havaittu historiallisen ajan muinaisjäännös merkittiin kartalle ja valokuvattiin. Tarpeen vaatiessa tehtiin myös pieniä koekuoppia.

Kehä II:n jatkeen suunnitellun linjauksen toteuttamisen edellytyksenä ovat seuraavat inventoiduissa kohteissa suoritettavat arkeologiset toimenpiteet:

1. **Gubbmossenin rajamerkki:** vapautetaan rauhoituksesta ilman jatkotoimenpiteitä.
2. **Hämeenkyllän rautamalmikaivokset, keskiryhmä:** Dokumentointi ja kartoitus.
3. **Hämeenkyllän rautamalmikaivokset, pohjoinen ryhmä:** Dokumentointi ja kartoitus
4. **Juustenin puiston kalkkilouhos:** Dokumentointi ja kartoitus.
5. **Helsinginmäen kalkkilouhokset:** Dokumentointi ja kartoitus.
6. **Kakolanmäen kalkkilouhos:** Dokumentointi ja kartoitus.
7. **Tavastbyn Skobbarsin läntinen tonttima:** Arkeologiset kaivaukset.

1. Johdanto

Museoviraston rakennushistorian osasto suoritti 28.4.-10.5. 2002 Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten inventoinnin Vantaan Hämeenkylässä ja Linnaisten alueella. Kenttätöistä vastasivat tutkija V.-P. Suhonen ja apulaistutkija Donald Lillqvist. Tutkimukset rahoitti Maa ja Vesi Oy.

Inventoinnin tarkoituksena oli selvittää onko Kehä II:n jatkeen suunnittelulla linjauksella historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Lisäksi päämääränä oli määrittää jokaisen löydetyin muinaisjäännöksen osalta sen vaikutukset linjauksen toteuttamiseen sekä mahdollinen jatkotutkimusten tarve.

2. Rauhoitusluokitukset

Inventoinnin yhteydessä löytyneiden historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten arvottamisen pohjana on käytetty Museoviraston arkeologian osaston vakiintunutta rauhoitusluokitusta.

Luokka I = Valtakunnallisesti merkittävä, säilyminen turvattava kaikissa olosuhteissa.

Luokka II = Kohteen arvon selvittäminen vaatii tarkempia tutkimuksia.

Luokka III = Tuhoutunut ja/tai loppuun tutkittu muinaisjäännös; ei enää rauhoitettu.

Koska edellä oleva arkeologian osaston rauhoitusluokitus ei ole tarpeeksi hienosyinen historiallisen ajan nuorempien kiinteiden muinaisjäännösten

arvottamiseen, on työssä sen lisäksi sovellettu Helsingin ensimmäisen maailman sodanaikaisia linnoituksia varten kehitettyä suojeluluokitusta¹.

- 0/5 = Tuhoutunut tai arvoton:
Kohteesta ei ole enää mitään näkyvissä; Kohde on vaarallinen nykyisessä muodossaan.
- 1/5 = Ei suojeluarvoa:
Kohde ei ole alkuperäisessä muodossa, eikä sitä voida kunnostaa; Huonokuntoinen, runsaasti esiintyvä muinaisjäännös, jota ei kannata kunnostaa.
- 2/5 = Säilytettävä mikäli mahdollista; Kohde on verrattain hyväkuntoinen, runsaasti esiintyvä muinaisjäännös, jonka voi kunnostaa.
Kohde on ainoa laatuaan, mutta niin pahasti vaurioitunut ettei sitä kannata kunnostaa (puhdistettavissa).
- 3/5 = Säilytettävä; Kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta vaurioitunut, pahasti keskeneräinen tai pieni; kunnostettavissa.
- 4/5 = Ehdottomasti säilytettävä; Kohde on ainoa laatuaan, huonokuntoinen, mutta kunnostettavissa. Kohde on hyvä esimerkki lajistaan, mutta osittain vaurioitunut; kunnostettavissa.
- 5/5 = Ehdottomasti säilytettävä; Kohde on ainoa laatuaan ja hyväkuntoinen; Kohde on hyvä esimerkki lajistaan ja hyväkuntoinen

¹ Laaksonen 1979, s. 26.

3. Menetelmät

Ennen inventoinnin kenttätöosuutta suoritettiin arkisto- ja kirjallisuus selvitys, jolla pyrittiin saamaan esitiedot sekä alueelta jo tunnetuista että alueella mahdollisesti olevista historiallisen ajan kiinteistä muinaisjäännöksistä.

Maastoinventointi aloitettiin tarkastamalla valmistelutyön yhteydessä valikoidut kohteet. Sen jälkeen etsittiin uusia historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä kävelemällä läpi koko kehä II:n jatkeen suunniteltu linjaus.

Jokainen havaittu historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös dokumentoitiin valokuvaamalla dia- ja mustavalkofilmille. Lisäksi tarpeen vaatiessa kohteesta tehtiin ns. inventointipiirros, johon merkittiin mittoja ym. tarpeellisia havaintoja.

Yksittäisissä kohteissa kiinnitettiin huomio sekä arkeologiseen arvoon (ks. kpl 2. rauhoitusluokitukset) että siihen, mitä toimenpiteitä Kehä II:n jatkeen toteuttaminen edellyttää.

Inventoinnin yhteydessä tehdyt koekuopat kaivettiin lapiolla ja kaivauslastoilla luonnollisina kerroksina joko peruskallioon tai vaihtoehtoisesti puhtaaseen maahan saakka. Kuopat dokumentoitiin piirtämällä taso- ja profiilikarttoja sekä valokuvaamalla dia- ja mustavalkofilmille.

4. Kohdeluettelo

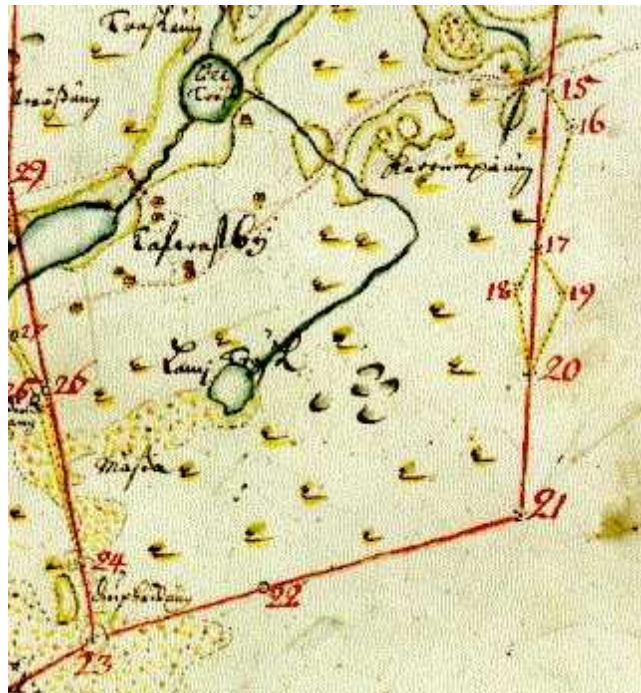
4.1. Kohde 1, Gubbmossenin rajamerkki

Kuva 1. Gubbmossenin rajamerkki. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen.*
MV/RHO dia 125153: 1

- Tyyppi:** Rajamerkki
- Luokka:** III (1/5)
- Ajoitus:** 1700-Nyky aika (keskiaika-nyky aika)
- Lukumäärä:** 1
- Mv-negatiivit:** 125152: 1-3.
- Diakuvat:** 125153: 1-3.
- Historia:** Kehän II:n jatkeen linjauksen eteläpää osuu Hämeenkylässä alueen lounaiskulmassa olevan rajakiven kohdalle. Paikan yli kulkee nykyään Vantaan ja Espoon välinen raja. Alunperin kyseessä on Helsingin pitäjän Hämeenkylässä ja Espoon pitäjän Vanhankylän välinen rajapyykki. Kohteen

ajoituksesta ei ole varmuutta. Koska rajamerkki on merkitty vuodelta 1700 peräisin olevaan karttaan², on mahdollista, että se periytyy keskiajalta.

Kartta 1. Vanhakartanon ja Hämeenkylässä metsäkartta. Gubbmossenin rajamerkki on merkitty numerolla 23. *Samuel Brotherus 1700b.*

Kuvaus: Gubbmossenin rajamerkki on sekametsää kasvavan matalan mäen laella oleva iso kivi, jonka pituus n. 4 metriä, leveys n. 1,75 metriä ja korkeus 1,5 metriä. Kivi on ilmeisesti valittu rajamerkiksi sen vuoksi, että se on näkynyt kauas soiden ympäröimän mäen päältä. Kiven eteläseinään on kaiverrettu kaksi pystyviivaa (pituus n. 10 cm). Kiven vierellä on ollut rajan kulkusuuntaa osoittavat pienemmät kivet. Ne ovat kuitenkin joutuneet metsänraivaustöiden vuoksi osittain pois paikoiltaan.

² Brotherus 1700b

Jatkotoimenpiteet: Kohde on säilytettävä mikäli mahdollista. Kohde on kuitenkin sellainen runsaasti esiintyvä historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, joka voidaan vapauttaa tarvittaessa suojelusta ilman erityisiä toimenpiteitä.

4.2. Kohteet 2-3, Hämeenkyllän rautamalmikaivokset³

Kuva 2. Vanha- eli Hämeenkaivos. *Kuvaaja: V. -P. Suhonen. MV/RHO dia 125153:6.*

Tyyppi:	Rautamalmikaivos
Luokka:	II
Ajoitus:	n. 1750-1860.
Lukumäärä:	9
Mv-negatiivit:	125152: 4-32.
Diakuvat:	125153: 4-34.
Historia:	Hämeenkyllän rautamalmikaivos oli 1830– ja 1840- luvuilla Sillbölen (nyk. Kaivoksela) jälkeen Helsingin seudun toiseksi tärkein raudantuottaja.

Hämeenkyllän rautamalmikaivokset ovat sijainneet vajaan neliökilometrin laajuisella alueella jakaantuneena eteläiseen, keskiseen ja pohjoiseen ryhmään. Yhteensä kaivoksia on ollut 18.

³ Kaikki kappaleen historiatiedot ellei erikseen mainita Visanpää 1967, s. 86-111.

Hämeenkylässä rautamalmin löydettiin 1700-luvun puolivälin tienoilla. Ensimmäiset varmat tiedot paikalla harjoitetusta kaivostoiminnasta ovat vuodelta 1785. Tuolloin aloitettiin työt pohjoisessa ryhmässä sijaitsevassa Vanhassa – eli Hämeenkaivoksessa. Seuraavana vuonna avattiin keskisestä ryhmästä Suokaivos ja eteläisestä ryhmästä Saarikaivos.

Hämeenkylässä rautakaivoksen ensimmäinen toimintavaihe päättyi jo vuonna 1788. Taustalla vaikutti ruotsalaisen malmin parempi laatu. Ratkaisevaa oli kuitenkin se, että kaikki työmiehet kutsuttiin armeijan palvelukseen.

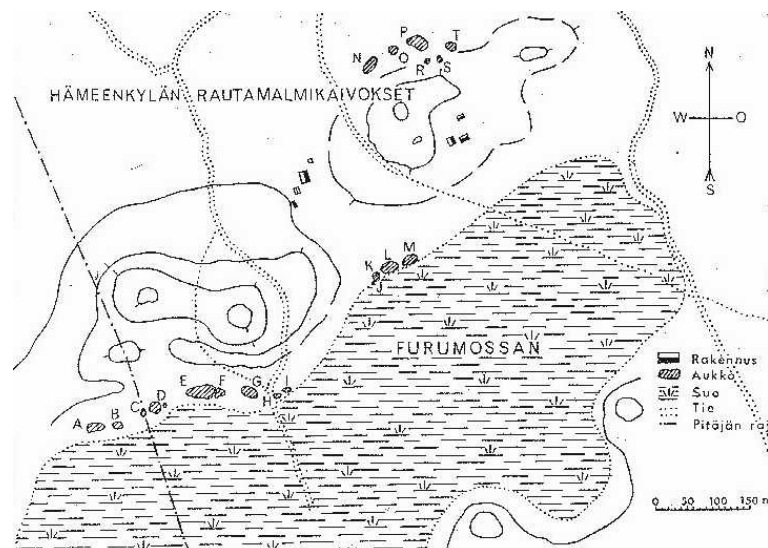
Kiinnostus Hämeenkylässä malmikenttää kohtaan heräsi vuonna 1809 solmitun Haminan rauhan jälkeen uudelleen. Vanhat kaivokset tyhjennettiin vuonna 1825. Lisäksi suoritettiin koelouhintaa kuudessa uudessa kohteessa. Laajamittaiset työt alkoivat kymmenen vuotta myöhemmin, jolloin tarkoitusta varten perustettiin Vantaan Ruukkiyhtiö.

Vuosien 1835-1849 välisenä aikana laajennettiin vanhoja kaivoksia sekä avattiin kymmenkunta uutta. Vuoteen 1843 mennessä kaikki keskisen ja pohjoisen ryhmän kaivokset olivat ehtyneet. Töitä jatkettiin vielä etelässä ns. Alemmassa ja Ylemmässä Suokaivoksessa.

V.Z. Bremerin ostaessa Hämeenkylässä rautamalmikaivokset vuonna 1849 oli toiminta katkoksissa koko alueella. Bremerin aikana (1849-1860) kaivostoiminta oli lähes yksinomaan eteläisen jakson varassa. Täysin uusia kaivoksia avattiin vain eteläisen jakson Espoon puoleiseen osaan nykyisen Jupperin tienoille.

Hämeenkylässä rautamalmikaivosten toiminta päättyi lopullisesti Bremerin joutuessa vararikkoon vuonna 1860. Kaivostoiminta oli tullut kannattamattomaksi, kun maahan alettiin tuoda halpaa ulkomaista metallia.

Hämeenkylässä kaivosalueen eteläinen osa on jäänyt pääosin asutuksen alle, täytetty tai muuten kadonnut. Ainoastaan ns. Suuri Suokaivos on säilynyt ehjänä nykypäivään saakka. Kehä II:n jatkeen suunnitellun linjauksen kohdalla olevien keskisen ja eteläisen ryhmän kaivokset ovat sen sijaan yhä havaittavissa maastossa.

Kartta 2. Hämeenkylässä rautamalmikaivokset. *Markku Visanpää 1967^A*.

Kuvaus:

Kohde 2, keskinen ryhmä:

Hämeenkylässä kaivosalueen keskiosassa Furumossenin suon pohjoislaidalla olevalla pienellä mäellä on tiiviissä ryhmässä kolme erikokoista ja nimeltä tunnettua kaivosta. Ympärillä olevassa havupuuvaltaisessa ja melko avoimessa metsässä on kaivosten lisäksi jätekivikasoja, tiepenkereitä ja mahdollisia rakennusten paikkoja.

Kuva 3. Uusi Lehtivuori. Kuvaaja: V.-P. Suhonen. MV/RHO dia 125153: 26

⁴ Markku Visanpään kartalle merkityt kaivokset ovat suurin piirtein oikeilla paikoilla. Kaivosten mitat ovat kuitenkin virheelliset.

Uuden Lehtivuoren (M)⁵ kaivoksen tiedetään olleen käytössä vuosina 1841-1843 ja 1855. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän osan koko on noin 10 x 8 metriä. Suuaukon pohjoispuolella on noin 3 metriä korkea seinä. Kaivos on erittäin näyttävä, vaikka sitä on käytetty jätekuoppana ja se on veden täyttämä.

Lehtivuoren kaivos (L) on ollut käytössä sekä 1820-luvulla että vuosina 1838-1839. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän suuaukon koko on noin 9 x 9 metriä. Kiviseiniä ei ole näkyvissä. Kaivos on muuten hyväkuntoinen paitsi että se on tiiviin nuoren puuston ympäröimä.

Suokaivos (K) on ollut käytössä vuosina 1786-1787. Kaivos on täysin kasvillisuuden ja jätökiven peitossa. Maanpinnalle erottuu kaivoksesta noin 4 x 3 metriä laaja ja 0,4-0,7 metriä syvä osa.

Kohde 3, pohjoinen ryhmä:

Hämeenkylässä kaivosalueen pohjoisosassa olevan kallion pohjoisreunalla on tiiviissä ryhmässä kuusi eri kokoista ja nimeltä tunnettua kaivosta.

Havupuuvaltaisessa metsässä on kaivosten lisäksi jättekivikasoja, tiepenkereitä ja mahdollisia rakennusten paikkoja. Inventoinnin yhteydessä havaintomahdollisuuksia heikensi jonkin verran se, että metsänharvennuksessa syntyneitä hakkuujätettä ei oltu kuljetettu pois paikalta.

⁵ Kaivoksen nimen jälkeen sulussa oleva kirjain viittaa sivulla 12 olevaan Markku Visanpään karttaan.

Kuva 4. Vanha- eli Hämeenkaivos. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen.*
MV/RHO dia 125153: 6.

Vanhan- eli Hämeenkaivoksen (P)⁶ tiedetään olleen käytössä vuosina 1785-1786 ja 1851. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän suuaukon koko on noin 10 x 8,5 metriä. Aukon länsipuolella on näkyvillä kolme metriä korkea seinä, jossa on poranjälkiä. Kaivos on muuten hyvässä kunnossa paitsi että se on veden täyttämä.

Edelmannin kaivos (O) on ollut käytössä ainakin vuonna 1843. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän suuaukon koko on noin 7,5 x 2,5 metriä. Aukon pohjoispuolella on näkyvissä noin metrin korkuinen seinä. Kaivos on muuten hyvässä kunnossa paitsi että se on veden ja hakkuujätteen täyttämä.

⁶ Kaivoksen nimen vierellä suluissa oleva kirjain viittaa sivulla 12 olevaan Visanpään karttaan.

Kuva 5. Edelmännin kaivos. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen.*
MV RHO/Dia 125153: 10.

Vaahteravuoren kaivosta (T) tiedetään käytetyn 1830-luvulla. Kaivoksesta maanpinnalle näkyvä osa on melko laaja (n. 15 x 7,5 m), mutta toisaalta aika matala (1,5 m). Koska kaivos on kivillä täytetty ja kasvillisuuden peittämä, on sen todellista kokoa mahdoton määrittää ilman tarkempia tutkimuksia.

Pihlajavuoren kaivoksen (S) tiedetään olleen käytössä vuosina 1839-1840. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän osan laajuus on noin 5 x 2,5 metriä ja syvyys 1 metri. Koska kaivos on kivillä täytetty ja kasvillisuuden peittämä, on sen todellista kokoa mahdoton määrittää ilman tarkempia tutkimuksia.

Weckströmin kaivosta (R) tiedetään käytetyn vuosina 1839-1840. Kaivoksen maanpinnalle näkyvän osan laajuus on noin 4 x 4 metriä ja syvyys 0,5 metriä.

Koska kaivos on kivillä täytetty ja kasvillisuuden peittämä, on sen todellista kokoa mahdoton määrittää ilman tarkempia tutkimuksia.

Uusikaivos (N) on ollut käytössä vuosina 1838 ja 1840-1843 käytössä ollut Uusikaivos on pohjoisen ryhmän selvästi suurin kaivos (36 x 12,5 metriä). Laaja-alaisuudestaan johtuen kaivos erottuu edelleen hyvin vaikka sitä on käytetty kaatopaikkana. Kiviseiniä ei kuitenkaan enää ole näkyvissä.

Jatkotoimenpiteet: Hämeenkyln kaivosalueesta säilyneet osat muodostavat hyvän esimerkin Helsingin seudulla 1700- ja 1800-luvuilla harjoitetusta kaivostoiminnasta. Kohde ei kuitenkaan ole ainoa laatuaan ja se on jonkin verran vaurioitunut. Kohde voidaan siten vapauttaa suojelusta joko kokonaan tai osittain. Edellytyksenä ovat kuitenkin jatkotutkimukset, joiden yhteydessä koko kaivosalue dokumentoidaan ja kartoitetaan. Tulosten perusteella määritetään kohteen osien lopulliset rauhoitusluokat.

4.3. Kohde 4, Juustenin puiston kalkkilouhos

Kuva 6. Juustenin puiston kalkkilouhos. Kuva V.-P. Suhonen. MV RHO/Dia 125153: 43.

- Tyyppi:** Kalkkilouhos
- Luokka:** II (2/5)
- Ajoitus:** 1800-luvun puoliväliä vanhempi
- Lukumäärä:** 2
- Mv-negatiivit:** 125152: 42-43.
- Diakuvat:** 125153: 43-45.
- Historia:** Helsingin seudulla on poltettu kalkkia muurilaastin valmistukseen niin kauan kuin alueelle on rakennettu kivrakennuksia. Kalkkikiveä on varmuudella louhittu kalliosta viimeistään 1500-luvulla. Hämeenkylässä alueen kalkkilouhosten ajoituksesta ei kuitenkaan ole säilynyt

tietoja. Joka tapauksessa tienoon kalkkilouhokset ovat olleet unohduksissa jo 1800-luvun puolivälissä⁷.

Kuvaus: Hämeenkylässä kartanon pohjoispuolisen kallion pohjoispuolella on noin 9 metriä pitkä ja 6 metriä leveä louhos. Seinien korkeus on suurimmillaan 1,8 metriä. Louhos muuten hyväkuntoinen paitsi että sitä on täytetty roskilla ja hakkuujätteellä.

Jatkotoimenpiteet: Juustenin puiston louhos tulisi pyrkiä säilyttämään. Louhos on hyvä esimerkki vanhoista kalkkilouhintamenetelmistä. Toisaalta kohde ei muodosta laajaa kokonaisuutta tai ole mitenkään ainutlaatuinen. Koska kohde on lisäksi vaurioitunut, se voidaan vapauttaa rauhoituksesta dokumentoinnin (kartoitus ja valokuvaus) jälkeen.

⁷Saltikoff et al. 1994, s. 52-54.

4.4. Kohde 5, Helsinginmäen kalkkilouhokset

Kuva 7. Helsinginmäki. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen. MV RHO/Dia 125153: 42.*

Tyyppi: Kalkkilouhos

Luokka: II (2/5)

Ajoitus: 1800-luvun puoliväliä vanhempi

Lukumäärä: 2

Mv-negatiivit: 125152: 35-41.

Diakuvat: 125153: 35-40.

Historia: Ks. Juustenin puiston kalkkilouhoksen historia.

Kuvaus: Hämeenkylässä kartanon itäpuolella sijaitsevan

Helsinginmäen etelärinteellä on vierekkäin kaksi kalkkilouhosta. Inventoinnin aikana havaintomahdollisuuksia heikensi se, että mäellä kasvavan havumetsän harvennushakkuussa syntyneitä puujätettä ei oltu kuljetettu pois. Mäellä on

kuitenkin kalkkilouhosten lisäksi useita kuoppia ja mahdollisia rakennuksenpohjia.

Lounaisen kalkkilouhoksen pituus on noin 42 metriä, leveys 10 metriä ja syvyys 1-2 metriä. Louhos on täynnä hakkuu- ym. jätettä. Lisäksi louhoksen pohjalla kasvaa joitakin puita. Kalliota on esillä ainoastaan louhoksen pohjoispäässä.

Kuva 8. Helsinginmäen koillinen kalkkilouhos. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen MV/RHO dia 125153: 35.*

Koillisen louhoksen pituus on noin 46 metriä, leveys 10 metriä ja syvyys 2-3 metriä. Louhos on edellistä huomattavasti paremmin säilynyt; seinät erottuvat ja pohjalla on ainoastaan jonkin verran hakkuujätettä ja puita. Louhoksen keskikohdalla oleva syvennys on ilmeisesti peräisin E. Auroran 1940-luvulla tekemistä tutkimuksista⁸.

⁸Saltikoff et al. 1994, s. 52-54.

Kuva 9. Helsinginmäen lounainen kalkkilouhos. *Kuvaaja V.-P. Suhonen.*
MV RHO/Dia 125153: 36.

Jatkotoimenpiteet: Kalkkilouhokset tulisi pyrkiä säilyttämään. Louhokset ovat hyvä esimerkki vanhoista kalkinlouhintamenetelmistä. Toisaalta koska kohde ei muodosta laajaa kokonaisuutta ja on vaurioitunut, se voidaan vapauttaa rauhoituksesta dokumentoinnin (kartoitus ja valokuvaus) jälkeen.

4.5. Kohde 6, Kakolanmäen kalkkilouhos

Kuva 10. Kakolanmäen kalkkilouhos. *Kuvaaja: Donald Lillqvist. MV RHO/Dia 125153: 46.*

- Tyyppi:** Kalkkilouhos
- Luokka:** II (2/5)
- Ajoitus:** 1800-luvun puoliväliä vanhempi
- Lukumäärä:** 1
- Diakuvat:** 125153: 46-48.
- Historia:** Ks. Juustenin puiston kalkkilouhoksen historia.
- Kuvaus:** Kakolanmäen kaakkoisrinteellä on noin 35 metriä pitkä, 5-10 metriä leveä ja metrin syvä kalkkilouhos. Louhoksen seinät erottuvat paikoitellen erittäin hyvin. Pääasiallisesti louhos on kuitenkin täysin kasvillisuuden ja hakkuujätteen peitossa.
- Jatkotoimenpiteet:** Kalkkilouhos tulisi pyrkiä säilyttämään. Louhos on hyvä esimerkki vanhoista kalkinlouhintamenetelmistä. Toisaalta koska kohde ei muodosta laajaa kokonaisuutta ja on vaurioitunut, se voidaan vapauttaa rauhoituksesta dokumentoinnin (kartoitus ja valokuvaus) jälkeen.

4.6. Kohde 7, Tavastbyn Skobbarsin kylätontti

Kuva 11. Hämeenkylään keskustontti. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen.*
MV RHO/Dia 125153: 50.

- Tyyppi:** Kylätontti
- Luokka:** II
- Ajoitus:** Keskiaika-nykyaika.
- Lukumäärä:** 1
- Mv-negatiivit:** 125152: 44-77.
- Diakuvat:** 125153: 49-77
- Kartat:** Liite 5
- Historia:** Tavastby mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1533.⁹ Vaikka Hämeenkylään alueen varhishistoriasta ei tiedetä varmuudella juuri mitään, viittaavat eräät seikat kuitenkin asutuksen vanhuuteen. Ensinnäkin Hämeenkylä oli 1500-luvun puolivälissä Helsingin pitäjän (nyk. Vantaa) suurin kylä.¹⁰ Toiseksi Hämeenkylään nimi antaa vihjeen siitä, että paikka liittyy

⁹ Kerkkonen 1963, s. 23.

¹⁰ Kerkkonen 1963, s. 9; Kuisma 1990, s. 51-52

Hämeestä joskus 1200- ja 1300-luvuilla etelään suuntautuneeseen muuttoon.¹¹

Kartta 3. Hämeenkylä 1691.
Samuel Brotherus.

Hämeenkylä vanhat tonttimaat ovat sijainneet Espoon Pitkäjärven koillispään itäpuolella olevilla pienillä peltojen ympäröimillä mäennyppylöillä. Kehä II:n jatkeen suunnitellun linjauksen kohdalle osuu tonttimaista osia sekä Tavastbystä että Skobbarsista, jotka molemmat on merkitty 1600- ja 1700-lukujen vaihteesta peräisin oleville Hämeenkylä kartoille. Tontit ovat todennäköisesti saaneet alkunsa jo keskiajalla. Tonttien ikä voidaan kuitenkin selvittää ainoastaan arkeologisilla kaivauksilla.

¹¹Orrman 1987, s. 174

Kartta 4. Hämeenkylään alue 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805.*

Kuvaus: Kehä II:n jatkeen linjaus kulkee Tavastbyn kylämäen juuren ohi siten, ettei se aiheuta vaaraa tonttimaalla mahdollisesti oleville vanhoille kulttuurikerroksille. Sen sijaan Skobbarsin läntisin tonttimaa on vaarassa tuhoutua joko kokonaan tai osittain.

Kuva 12. Skobbarsin läntinen tontti. *Kuvaaja: V.-P. Suhonen.*
MV RHO/Dia 125153: 65.

Skobbarsin läntinen tontti sijaitsee peltojen ympäröimällä matalalla kumpareella, jonka ohi kulkee keskiaikainen Suuri Rantatie (Kuninkaantie). Koska tontilla on ollut asuinrakennuksia lähes nykypäivään saakka, erottuu pihapiiri rakennusten pohjineen ja pihakasveineen (marjapensaita, ruusupuskia) yhä selvästi. Noin 60 x 40 metriä laaja mäki jakaantuu kahteen tasanteeseen. Molemmille tasanteille tehtiin koekuopat

Koekaivaus: Kylätontin ylemmälle tasanteelle tontin viimeisimmän päärakennuksen kivijalan vierelle tehdystä koekuopasta (40 x 40 cm) tuli esille peruskallio 20-30 senttimetrin syvyydeltä (ks. liite 5). Peruskallion päällä oli ensin noin 10 senttimetriä paksu hiilikerros, sitten multa ja lopuksi päällimmäisenä turve.

Kuva 13. Koekuoppa 1. *Kuvaaja V.-P. Suhonen. MV RHO/Dia 125153: 71.*

Alemmalle tasanteelle tehdystä koekuopasta (40 x 40 cm) tuli noin 30 senttimetrin syvyydeltä esiin puhdas rautapitoinen hiekka. Puhtaan maan päällä oli noin 20 senttimetriä paksu likamaa, sitten multa ja päällimmäisenä turve

Jatkotoimenpiteet: Skobbarsin läntinen tontti on erityisasemassa Hämeenkylässä vaiheiden selville saamisen kannalta, sillä se on kylän ainoa täysin autoitunut osa. Kohde tulee säilyttää mikäli mahdollista. Tontti on hyvä esimerkki lajistaan, muttei kuitenkaan mitenkään ainutlaatuinen. Paikka voidaan siten vapauttaa rauhoituksesta arkeologisten kaivaustutkimusten jälkeen.

5. Tulokset

Nyt suoritettun inventoinnin jälkeen ovat kehä II:n jatkeen suunnittelulla linjauksella olevat historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset oletettavasti tiedossa. Myös tiehankkeen toteuttamisen edellytyksenä olevat toimenpiteet on määritetty jokaisen kohteen muinaistieteellinen arvon mukaisiksi. Arvottamisessa huomio on kiinnitetty kunnan lisäksi mm. siihen, onko kyseessä tyypiltään ainutlaatuinen vai runsaasti esiintyvä muinaisjäännös.

Kehä II:n jatkeen linjauksella olevat historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset voidaan vapauttaa rauhoituksesta kokonaan tai osittain seuraavien toimenpiteiden jälkeen:

- 1) Gubbmossenin rajamerkki voidaan vapauttaa rauhoituksesta ilman erityisiä toimenpiteitä.
- 2) Hämeen rautamalmikaivos voidaan vapauttaa rauhoituksesta joko kokonaan tai osittain sen jälkeen kun alue on kartoitettu ja dokumentoitu. Vasta lisäselvityksen jälkeen tiedetään mikä osa kohteesta on säilytettävä.
- 3) Hämeenkyllän kalkkikaivokset (Helsinginmäki, Juustenin puisto ja Kakolanmäki) voidaan vapauttaa rauhoituksesta dokumentoinnin (kartoitus ja valokuvaus) jälkeen.
- 4) Skobbarsin läntinen kylätontti voidaan vapauttaa rauhoituksesta arkeologisten kaivaustutkimusten jälkeen. Kaivausalueen laajuus määräytyy sen mukaan kuinka paljon tietyö tulee tuhoamaan tonttia.

Helsingissä 28.5.2002

6. Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, maanmittaushallituksen kartat

Brotherus, Samuel 1691: Geometrisk carta öfwer Tawasteby Gård i Helsingh Sochn och Bårgå Lähn, Afmät Åhr 1691. In October. MHA 11b 2/1.

Brotherus, Samuel 1700a: Charta yppa TafwasBy i Helsing Sochn och Bårgo Heradh Afmat Åhr 1700. MHA B7 14/1-3.

Brotherus, Samuel 1700b: Skogs Charta uppå Gambelgård och Tafwstby. MHA B7/14/1-3.

Fonseen, Fr. J 1749. Geographisk Charta Öfver Helsinge Sokn uti Borgå Härad och Nylands Län Belägen, afmät År 1749.

Museovirasto, arkeologian osasto

Lehtosalo, Veikko 1962. Helsingin pitäjän kiinteät muinaisjännökset. Inventointiluettelo

Lesell, Kreetta 2000: Vantaan inventointi.

Museovirasto, Rakennushistorian osasto

Härö, Erkki 1984: Espoon Rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema.

Painetut lähteet

Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Toimittajat Timo Alanen ja Saulo Kepsu. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia 505. Tampere 1989.

Kirjallisuus

Kerkkonen, Gunvor 1963: Helsingin, medeltid. Borgå

Kuisma, Markku 1990: Helsingin pitäjän historia II, vanhan Helsingin synnystä Isoonvihaan 1550-1713. Jyväskylä.

Laaksonen, Lasse 1979: Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä. Museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu N:o 9. Helsinki.

Orrman, Eljas 1987: Om geologiska faktorens inverkan på bebyggelsen i Södra Finland mot slutet av järnålder och under tidig medeltid. Historisk tidskrift för Finland 1972. Helsingfors.

Saltikoff B, Laitakari I, Kinnunen K.A ja Oivanen P. 1994: Helsingin seudun vanhat kaivokset ja louhokset. Geologian tutkimuskeskus, opas 35. Espoo.

Visapää, Markku 1967: Helsingin ympäristön rautakaivokset 1744-1866. Taloushistorian laudaturtutkielma. Painamaton taloushistorian laudaturtutkielma. Helsingin kauppakorkeakoulu.